

MEDIEVAL

CÓRDOBA DE LA LLAVE, Ricardo, *Ciencia y técnica monetarias en la España bajomedieval*. Madrid: Fundación Juanelo Turriano, 2009. 406 p.

Es tracta d'un llibre guardonat amb el Premi Internacional García-Diego d'història de la tècnica, atorgat per la Fundació Juanelo Turriano, també editora de l'obra.

L'objectiu de l'autor és el d'oferir una visió evolutiva i documentada de les tècniques i els processos de producció emprats a les fàbriques de moneda medievals espanyoles, posteriors a 1200. Per arribar-hi, Córdoba de la Llave presenta els tres tipus de fonts que ha utilitzat en el transcurs de la seva recerca: ordinacions generals i altres documents legals d'origen sobirà; llibres de registre de l'activitat de les seques, i, finalment, manuals i tractats tècnics. Precisament, la novetat que hom pot trobar en aquesta obra és haver afegit aquest tercer grup de fonts format per llibres d'aritmètica, manuals de mercaderia, llibres de tarifes duaneres i tractats metal·lúrgics, els quals inclouen tècniques de fabricació de moneda. Un cop delimitades les fonts, Córdoba de la Llave centra el seu estudi en dos aspectes: el funcionament de les cases de moneda i, de manera més àmplia, allò que anomena «el treball de la moneda» (tècniques, processos i instruments). Pel que fa a les seques, és particularment interessant el buidatge d'algunes dades inèdites referides a les seques de Barcelona i d'Esglésies (a Sardenya), procedents dels llibres de despeses conservats a l'Arxiu Reial de Barcelona. L'apartat relatiu a les tècniques, processos i instruments és el més important de tot el llibre. En primer lloc, l'autor exposa minuciosament, i resol, els problemes de barreges i aliatges que apareixen en els distints manuals contemporanis estudiats, en bona part per arribar a entendre la mentalitat científica que els va crear per a servir de model. A continuació, Córdoba de la Llave s'entreté deliciosament en tots i cadascun dels processos descrits: la recepció del metall i la determinació de la seva llei, la fosa, la preparació dels riells, la retallada dels cospells, l'emblanquiment, l'encunyació, les lliurances i la comprovació de la llei i la talla de les monedes encunyades.

Malgrat l'alt grau de satisfacció produït per la lectura de l'obra, cal remarcar algunes deficiències desorientadores. D'entrada, l'Espanya medieval del títol es converteix, alguns cops, en la Castella medieval, i en d'altres en la Catalunya o fins i tot la Sardenya medievals, però mai en un compendi d'allò esdevingut als principals estats de la península Ibèrica. Per exemple, malgrat insistir reiteradament que l'ofici de mestre de la moneda tenia competències distintes a Castella i a la Corona Catalano-Aragonesa, l'autor els assimila a la major part dels textos, sempre en benefici del cas castellà. L'autor tampoc distingeix entre mestre

de la moneda, mestre de la seca, mestre de certes encunyacions, lloctinent de mestre, regent de la seca, administrador de l'obra de l'or, etc., per mencionar alguns dels càrrecs que apareixen sovint a la documentació medieval de les seques catalanes i valencianes, excepte per una única i molt breu menció, limitada a l'any 1398, del càrrec de mestre general a Catalunya (sic, p. 116), que suposo que deu tractar-se del càrrec de tresorer general de la Corona (i no només de Catalunya, òbviament), que exerceix com a supervisor i mestre general de totes les seques reials. De fet, la bibliografia utilitzada sobre els estats de la Corona catalano-Aragonesa no sembla estar gaire al dia. Així, per a documentar les marques dels mestres de la moneda (sic) que apareixen a les monedes d'algunes seques, l'autor cita un treball de 1974, sense tenir en compte obres posteriors molt més precises sobre el tema, com *El flori d'or català: Catalunya, València i Mallorca* (Barcelona, 1996), de Miquel Crusafont i Rafael Comas. Quelcom semblant s'esdevé amb els patrons metrològics de referència a les diferents cases de moneda «espanyoles». L'autor es recrea amb els patrons castellans però no ofereix cap comentari sobre els catalans i valencians, malgrat l'existència d'una abundant bibliografia i discussió historiogràfica sobre, per exemple, l'ús evident de diferents marcs de referència (el marc de l'or de Perpinyà, els marcs de Barcelona i València, els marcs dels argenters). Córdoba de la Llave tampoc distingeix les característiques qualitatives de l'anomenat argent fi de cadascun dels àmbits polítics. Assenyala que a Castella la plata fina era plata d'11 diners 4 grans de llei, però ignora el que succeïa a Navarra, Aragó, Catalunya o València. La barreja de dades procedents d'espais geogràfics i polítics diferents es percep ja a la presentació del llibre, on Julio Torres adverteix que el manuscrit 46 de la Colegiata de San Isidoro, recurrentment utilitzat en l'obra, és de probable origen mallorquí i, consegüentment, no tan representatiu de les pràctiques castellanes com l'autor pretén a través de la seva investigació.

A. N. S.

CRUSAFONT I SABATER, M. *Catàleg general de la moneda catalana: Països Catalans i Corona Catalano-Aragonesa (s. v aC. - s. XX dC)*, Societat Catalana d'Estudis Numismàtics (Institut d'Estudis Catalans), Barcelona, 2009.

Com un volum extra dins la col·lecció *Història Monetària Catalana*, apareix ara aquest catàleg de totes les monedes catalanes, que complementa els estudis analítics i documentals que contenen els volums dedicats a cada època.

Es tracta, sobretot, d'una eina per a classificar, amb les simplificacions a què obliga l'amplitud del període estudiat: 25 segles. L'avantatge principal és que